

2. LES DONES I L'ÚS DEL TEMPS A LES ENQUESTES D'ÀMBIT GENERAL

En aquest segon capítol es fa un breu repàs a algunes de les enquestes que tenen l'estudi de l'ús del temps com a objecte d'estudi principal o bé que tracten aquest tema de manera destacada entre altres qüestions.

Concretament farem referència en primer lloc al principal estudi sobre ús del temps realitzat recentment en el marc de l'estat espanyol, la *Encuesta de Empleo del Tiempo 2002-03* de l'INE (*Instituto Nacional de Estadística*) i en segon lloc ens referirem a l'Enquesta sobre condicions de vida i hàbits de la població de la Regió de Barcelona, realitzada per l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona, que en les seves successives edicions quinquennals aborda qüestions molt diverses, entre les que també s'hi compta el tema dels usos del temps per part de la ciutadania. Finalment es mencionen algunes altres enquestes recents, que de manera directa o indirecta, també fan referència als usos del temps en diferents àmbits geogràfics, però sempre dins del context català.

En tots els casos es tracta d'enquestes, és a dir de treballs basats en metodologies quantitatives, ben diferents de l'opció triada per la realització del present treball, per això no pretenem establir comparacions, ans més aviat donar-nos la possibilitat d'obtenir un marc de referència general sobre el tema a partir de les aportacions quantitatives precedents. Això ens proporciona un context de partida força ric en el que situar les nostres pròpies anàlisis i conclusions. Malauradament la principal limitació de tots aquests treballs és que en cap cas es refereixen específicament a la ciutat de Terrassa, sinó que fan referència a àmbits geogràfics més grans. Això és quelcom que no podem oblidar, tanmateix aquesta limitació és precisament una de les qüestions que es volen resoldre amb el treball que aquí presentem, que sí que està específicament centrat en el territori i la ciutadania de Terrassa. En el cas de l'enquesta de l'INE, que és d'abast estatal, les dades obtingudes i comentades aquí fan referència al conjunt de Catalunya. En el segon cas, l'àmbit territorial es més acotat i permet obtenir dades per diferents subàmbits, aquí farem referència concretament a les dades corresponents a la província de Barcelona, en el marc de la qual es troba localitzada la ciutat de Terrassa.

Pel que fa als anys de referència també són diversos. En el cas de l'enquesta de l'INE corresponen al període 2002-03. En canvi, en el cas de l'Enquesta Metropolitana, les dades d'estudi són les corresponents a l'última edició publicada: la de l'any 2000.

Pel que fa a la població objecte d'estudi també hi ha diferències. La *Encuesta de Empleo del Tiempo 2002-2003* de l'INE recull les activitats de tots els membres de la llar de 10 i més anys d'ambdós sexes, mentre que l'Enquesta Metropolitana se centra en la població adulta (majors de 18 anys) d'ambdós sexes. En aquest cas tampoc hi ha coincidència amb la població objecte del

nostre estudi, atès que nosaltres ens centrem en l'ús del temps d'un col·lectiu específic de la ciutadania de Terrassa: les dones de 25 a 50 anys.

Malgrat les diferències assenyalades en els àmbits territorials, en els marcs temporals i en la població objecte d'estudi, considerem necessari referir-nos breument a continuació als treballs esmentats com a marc de referència previ.

2.1. La Encuesta de empleo del tiempo 2002-2003

Aquesta enquesta, realitzada per l'INE en el període 2002-2003, es planteja com a objectiu principal conèixer la dimensió del treball no remunerat realitzat per les llars, la distribució de les responsabilitats familiars dins la llar, la participació de la població en activitats culturals i d'oci i l'ús del temps per part de grups com els joves, els aturats o la gent gran. També es pretén que aquesta informació permeti formular polítiques familiars i d'igualtat de gènere (www.ine.es/metodologia/t25/t2530447.htm).

Aquesta enquesta s'ha realitzat amb una metodologia harmonitzada per l'Oficina Estadística de la UE (Eurostat) i s'ha adreçat a 24.000 llars espanyoles, per obtenir informació sobre les activitats diàries de les persones a través de diaris personals i qüestionaris individuals i per llar. La mostra inclou tots els dies de la setmana i totes les comunitats autònomes.

Els resultats de l'enquesta permeten conèixer quin és el percentatge de persones que realitzen una activitat determinada, al llarg d'un dia, i quin és el temps diari dedicat a aquesta activitat. Aquesta enquesta descriu concretament deu activitats amb les quals es pot fer una acurada anàlisi sobre el que les persones entrevistades fan durant el dia, comptabilitzant també quant temps hi dediquen. Les activitats a les que fa referència l'Enquesta són les següents: el temps dedicat a la cura personal, al treball, als estudis, a la llar i la família, al treball voluntari i les reunions, a la vida social i l'esbarjo, als esports i les activitats a l'aire lliure, a les aficions i els jocs, als mitjans de comunicació i per finalitzar, el temps dedicat als trajectes i l'ús del temps no especificat.

De l'anàlisi de les taules que resumeixen a quines activitats i quantes hores del dia hi dediquen dones i homes se'n desprenen les consideracions que s'exposen a continuació.

L'activitat de **cura personal** inclou les hores dedicades a dormir, a menjar, i a l'higiene... Les diferències entre homes i dones pel que fa al nombre d'hores de dedicació a la cura personal són molt petites, amb una mica més de temps dedicat per part dels homes. A més d'això, s'observa que a mesura que augmenta el nombre de membres que conformen la llar es redueixen les hores de dedicació a les cures personals, excepte a les llars de cinc membres o més, on, tant els homes com les dones, tornen a incrementar el nombre d'hores. Aquest canvi de tendència pot tenir relació amb el fet que alguns membres de la família ja són més grans i no requereixen tanta atenció, o bé que les activitats queden més repartides entre els membres de la llar i es pot tenir més temps per dedicar a cures personals.

Pel que fa al fet de deixar de banda el temps per a un mateix, la dona és qui més ho fa. Això queda reflectit quan s'observa que les llars amb un membre adult i un o més fills dependents, són aquelles on l'home dedica el màxim de temps a la cura personal, mentre que la dona és quan s'hi dedica menys, amb una diferència de dedicació d'una hora i mitja entre ells. Un altre factor que reflecteix diferències és el nivell d'ingressos de la llar, ja que quan el valor és inferior a 1000€, és quan, tant homes com dones, dediquen més hores a la cura personal. Possiblement perquè treballen menys hores i per això tenen més temps disponible o perquè tendeixen a tenir més edat. També resulta significatiu que les persones amb el nivell d'estudis més baix, on hi podem trobar més gent gran, són les que més temps dediquen a la cura personal.

Pel que fa al temps dedicat al **treball** (entès com a treball remunerat), trobem, per començar, que els homes treballen una mitjana d'una hora diària més que les dones. Quan la dona dedica més temps al treball, és quan la llar està formada per dos membres, mentre que en el cas dels homes la màxima dedicació al treball la trobem quan la llar la formen quatre membres. Es podria deduir que, amb fills/es, la dona té més tendència a acollir-se a reduccions de jornada, o treballs a temps parcial. Un altre factor significatiu és que, quan els ingressos de la llar són baixos, inferiors a 1000€, és quan es troben els valors màxims de temps dedicats a treballar per part de les dones. Queda clar que la dona treballa més hores sobretot quan hi ha necessitat econòmica. Possiblement per aquesta raó a les ciutats més grans o les capitals de província, on el cost de la vida és més elevat, les dones treballen més que a la resta de municipis. El grup d'edat on les dones dediquen més hores al treball és el comprès entre 25 i 44 anys, aquestes són les generacions més ocupades. En canvi el grup d'edat on els homes dediquen més hores al treball és el de 45 a 64 anys. Del factor edat també es pot extreure un altre fet significatiu, i és que quan ja estan jubilats, el homes encara dediquen algunes hores al treball remunerat, mentre que aquesta situació no es dona en el cas de les dones. Sempre, però, recordant que aquesta activitat que estem analitzant fa referència al treball productiu i remunerat.

El temps dedicat als **estudis**, com hem avançat abans, també és una de les activitats analitzades per la *Encuesta de Empleo del Tiempo*. Un dels fets que més crida l'atenció és veure com, tant pel cas dels homes com pel cas de les dones, aquesta és una activitat que sacrifiquen segons a quines etapes de la seva vida, ja que els valors de màxima dedicació es donen en llars de 4, 5 o més membres, és a dir, quan s'és fill/a convivint a la llar familiar o en menor mesura quan els pares es poden reincorporar al món acadèmic perquè hi ha més repartiment de feines a la llar, més compartiment entre els fills/es i menys dependència. Cal destacar també, el matís de que en capitals de província es dediquen menys hores als estudis que en la resta de municipis i les dones dediquen més temps a estudis que els homes. L'única excepció, i a més, força remarcable, és la diferència en el temps dedicat a estudis entre homes i dones, 7.32h i 5.24h respectivament, quan la llar es compona d'una persona adulta i un o més nens/es a càrrec. Per la resta de grups els resultats són bastant homogenis per ambdós sexes, en quant a hores dedicades i moments de

màxima implicació, ja que respon a quan estan solters, inactius, o tenen edats inferiors a 25 anys.

Una altra activitat força important en la vida de les persones és la **llar i la família**, activitat a la que s'hi dediquen moltes hores. El resultat més clar és que les dones dediquen més hores a la llar i la família, i amb diferència, que els homes. La tendència és que les dones hi dediquin el doble de temps tant en dies laborables com en dies festius. Els valors concrets, per un dia entre setmana, serien de 4 hores 42 minuts diaris per a les dones, mentre que pels homes es troben al voltant de 2 hores 6 minuts diaris. La dedicació durant el cap de setmana varia molt poc, però s'observa que els homes incrementen 20 minuts la seva dedicació a aquesta activitat, mentre que les dones la redueixen un quart d'hora.

En relació a la composició de la llar, quan la llar està formada per tres membres és quan la dona li dedica més hores. En el cas dels homes, aquest màxim es dona quan viuen sols, i en canvi, quan la llar la formen cinc o més membres, és quan els homes menys temps hi dediquen. Complementant el que observàvem pel temps de treball, es veu com les dones que dediquen més hores a la llar i la família són el grup de 45 a 64 anys, en correspondència també amb les edats en que l'home dedica més temps a treballar. Respecte a l'estat civil, trobem que les dones casades són les que dediquen més temps a la llar i la família, mentre que en el cas dels homes, són els vidus, quan ja no hi ha una dona que faci aquesta feina. Pel que fa a la situació laboral, en les categories d'aturats i jubilats la dona dedica més del doble del temps que els homes a la llar i la família.

La resta d'activitats analitzades per la *Encuesta de Empleo del Tiempo*, encara que són importants en la vida de les persones, representen volums de temps molt més reduïts i presenten menys diferències entre dones i homes, per això ens hi referirem de manera molt més breu.

Per exemple en el cas de l'activitat de **treball voluntari i reunions** les hores dedicades per part d'homes i dones són semblats. Tot i així es pot destacar una major participació per part de les persones aturades i inactives. En el cas de les dones destaca la gran dedicació per part de les dones empresàries, suposadament en relació a l'assistència a reunions més que no pas al treball voluntari.

Després trobem la **vida social i l'esbarjo**, activitat a la que es dedica més temps durant els caps de setmana. També s'hi dedica més temps en el cas de llars on només hi ha un sol membre, i concretament les dones s'hi dediquen més quan són vídues i més grans de 65 anys, mentre que els homes quan són solters i amb menys de 25 anys.

Pel que fa a l'activitat **d'esports i activitats a l'aire lliure** també s'hi dedica més temps durant els caps de setmana, sobretot pel cas de les dones. En general els homes solen dedicar-hi més temps, però els moments de màxima dedicació solen coincidir. Dins d'aquest marc general hi han excepcions a destacar. Per exemple, a mesura que el nivell d'ingressos augmenta es redueix

el nombre d'hores d'activitats a l'aire lliure, mentre que en relació amb la situació professional, el màxim de les dones es dona quan són empresàries, mentre que per als homes es dona quan estan aturats. Pel que fa a les **aficions i els jocs**, cal destacar que el moment de màxima dedicació per part dels homes es dona quan la llar està formada per quatre membres, mentre que el moment de màxima dedicació de la dona es dona quan la llar està formada per un sol membre. Pel que fa a la variable ingressos, els homes dediquen el màxim de temps a les aficions i els jocs quan els ingressos són inferiors a 1000€ i elles quan són superiors als 2000€, que correspon amb les empresàries. Un últim detall important, és que els màxims de temps dedicat a aficions i jocs en el cas d'elles es dona quan en tenen menys de 25 anys i en el d'ells quan en tenen més de 65.

El temps dedicat als **mitjans de comunicació**, és a dir les hores destinades a veure la televisió, sentir la ràdio... són més en el cas dels homes. Els màxims per les dones i homes solen ser valors similars, tot i que, per exemple, segons el tipus de llar, els homes n'hi dediquen més quan són dos membres, mentre que les dones n'hi dediquen més quan viuen soles. Per finalitzar, l'última activitat recollida per l'enquesta, **els trajectes i l'ús del temps no especificat**, expressen diferències mínimes d'hores de dedicació entre dones i homes. Només caldria destacar que en les capitals de províncies, el fet de l'existència d'itineraris més llargs que en municipis més petits, fa que hi hagi més hores dedicades als trajectes.

2.2. L'Enquesta de la Regió de Barcelona

En segon lloc farem referència a l'Enquesta sobre condicions de vida i hàbits de la població, realitzada per l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona, que en la seva edició corresponent a l'any 2000 rep el nom d'Enquesta de la Regió de Barcelona.

Els informes que es deriven de l'explotació dels resultats d'aquesta Enquesta aborden qüestions com les condicions de treball, el treball domèstic, el temps lliure, la mobilitat i l'ús del temps.

Un dels volums de l'explotació dels resultats de l'Enquesta del 2000, concretament la Monografia 4 porta per títol: *Condicions de vida i hàbits de les dones de la província de Barcelona* i és on trobem les dades que comentem a continuació. Segons aquest informe les dones dediquen aproximadament unes set hores a dormir. De la resta, aproximadament unes deu hores són destinades al treball, de les quals unes dues hores i onze minuts es dediquen al treball domèstic i la resta al treball remunerat. Respecte al temps lliure, una majoria de dones, el 53,3%, manifesten que disposen de temps lliure suficient. Aquesta impressió general no és tan positiva quan ens fixem només en les dones ocupades. Entre les ocupades un 20%, consideren que no tenen gens de temps lliure i un 40% que el que tenen és molt escàs (Sintes, 2003).

D'altra banda convé fer una breu referència a l'informe general de l'Enquesta del 2000, que també ofereix informació sobre l'evolució del tipus de llar i mostra

com s'ha produït un increment de llars formades per parelles soles, de les llars unipersonals i de les llars monoparentals. En canvi s'han reduït les llars formades per parelles amb més d'un fill/a. Hi ha per tant més dones que viuen soles, soles amb els fills/es o dones que tenen pocs o cap fills/es. Aquest canvi en les característiques de les llars té la seva incidència en un augment del temps dedicat al treball productiu i en una reducció del temps dedicat al treball domèstic (Giner, 2002).

Pel que fa al nivell d'ocupació de les dones aquest mateix informe indica que un 78,6% treballen a jornada completa, seguit d'un 20,6% que ho fa a temps parcial. El valor percentual del treball a temps parcial és superior per a les dones que pels homes, per això la jornada laboral mitjana de les dones és inferior a la dels homes. També destaca el fet que les dones treballen amb contractes temporals en un 22,6% dels casos, mentre que en els homes aquest valor és força inferior; en canvi mentre els homes gaudeixen en un 64,2% d'estabilitat en els contractes de treball, en el cas de les dones només un 54,0% gaudeix de la mateixa situació mostrant una major precarietat de l'ocupació femenina (Giner, 2002).

En quant al temps dedicat al treball domèstic, les dades de l'any 2000 mostren que un 52% de les dones dediquen menys de 20 hores setmanals al treball domèstic. En el cas dels homes, aquest percentatge és del 92%. Concretant més un 41,3% participen entre 1 i 7 hores a la setmana, però la dada que crida més l'atenció i que més preocupa és que encara hi ha un 25,8% dels homes que no dedica cap hora al treball domèstic (Giner, 2002).

2.3. Altres fonts

Per completar aquest marc general de referència sobre els estudis dels usos del temps en el nostre entorn, esmentem a continuació alguns dels treballs més recents que també tenen interès en relació al nostre tema d'estudi.

IERMB (2004). *Enquesta de mobilitat en dia feiner EMEF'04*. Barcelona. Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans.

Aquesta enquesta estudia la mobilitat de la població major de 15 anys resident a la Regió Metropolitana de Barcelona. Concretament s'analitzen els desplaçaments en un dia laborable, distingint entre dos grups de perfils diferenciats, els professionals i la població en general, atès que aquests dos grups segueixen pautes de mobilitat força diferents. S'analitzen els motius de desplaçaments, els mitjans de transport utilitzats i els orígens i les destinacions dels moviments, entre d'altres variables.

GPI Consultores (2005). *Estudio sobre la conciliación de la vida familiar y la vida laboral: Situación Actual, Necesidades y Demandas*. Madrid. Instituto de la Mujer.

Aquest estudi, d'àmbit estatal, analitza les dificultats existents en el procés de conciliació dels dos pilars de la vida de les persones, el familiar i el laboral. Fa

una anàlisi sobre quines són les restriccions i dificultats que estructuralment impedeixen aquesta harmonia i dóna a conèixer quines conseqüències té per les persones, i en especial per les dones. També es fa referència a quines són les actituds i polítiques que poden adoptar les empreses per millorar la situació.

CÁTENON Y ENCUESTA FACIL.COM (2006). Enquesta sobre *Satisfacción Laboral y Calidad de Vida*.

Aquesta enquesta molt recent analitza quins són els aspectes més valorats per les persones en el procés de canvi de lloc de treball, i quins són els factors que ens mantenen en un mateix lloc de treball, també anomenats factors retentius, i finalment quins són els factors que afavoreixen a un major equilibri entre la vida familiar i la professional. Entre els aspectes més valorats destaquen mesures com la flexibilitat d'horaris, la possibilitat de treballar des de casa, els ajuts per escoles bressol o que s'ofereixi aquest servei a les empreses, la reducció de jornada i tot el que suposi millor qualitat de vida.